

njegovo prekle vred, med tem ko druga in tretja se znižate, — vse se zgodi po gori omenjenem cincanju ali balanziranju. Berž ko una, to je, prva prekla je dosegla svojo naj večo visokost, se stori po nekkih pripravah in po gibanju dveh storžev v drugem valjarju, da jenja sopar iti iz kotla notri v prvi valjar, ker takrat se naglo zapre cev, po kateri hodi sopar v valjar, se v tem hipu odpre druga cev, in pusti vstekati vodo, ktera škropi sopar, in stori tedaj, da on zgubi svojo moč — da zgine, kakor se je že gori reklo. Takrat se zato storž v prvem valjarju spet hitro zniža, ker ne zadene več na poprejšni upór soparja, in tudi zvonajni zrak ga pomaga doli pritiskati. Berž ko potem storž spet doli na globoko pride, začinja (po gori omenjenih pripravah) sopar vnovič predirati v valjar pod storž iz kotla, kjer se greje voda, in tako se dalje vse to ponavlja, kar se je poprej zgodilo. Ta stvar gré tako dolgo zaporedoma naprej, dokler se ima gibati parobrod ali parovoz.

Kadar prva prekla na kviško gré, se znižate obedve druge navpik (pokonci) stoječe prekli. Tista, ki je zvezana z navskriž stoječe prekle na koncu, verti zdolej omenjeni zatik in ž njim podvoz z obračajočim kolesom vred. To pa terpi, dokler ne jenja storž v prvem valjarju hoditi doli in gori. Nasledek vsega tega pa je, da se na rečeno vižo kolesa na stranéh barke ali voza na železnici po neki pripravi, ki stoji v zavezi z obračajočim kolesom, vertijo, in da barko ali voz naprej gonijo, kar imamo dan današnji vsaki dan priložnost viditi na morji ali na železnicah.

Omeniti pa vendar še moram, da naprave, od kterih se je govorilo, niso zmirej in povsod enake. One so navadno bolj proste ali manj sestavljene, posebno kar se parovozov tiče, kateri, celó težko naloženi, letijo po železnih šinah, tako rekoč, berzeje ko tice po zraku. — Lepa stvar zares je ta neprecenljiva najdba, ki nam očitno kaže, kaj zamore človek doveršiti s premišljevanjem in s pridnimi skušnjami, ktere vodi um in poterpežljivost velika.

Verdelski.

Zgodovinski pomenki.

Rimska cesta iz Akvileje čez Emono v Sisek.

Razložil Davorin Terstenjak.

(Dalje in konec.)

Po Neviodunu pride Quadrata. Lega te postaje ni še izsledovana. Po mojih mislih je v dnešnji vesi Tèrne blizo Brežce. Prebivavci te okolice pripovedujejo, da je tam mesto Troja stalo. Stari Indi, Rimci in Sloveni so z voli (turi, tori, teri, indiški tar) oplužili četverovoglat prostor (Quadratum), kjer so hotli vežo svojim božanstvom postaviti. Iz tega verozakonskega običaja je vzeta beseda torišče, kar pomeni v štajarsko-slovenskem narečju prostor za stavbo hrama ali kakšnega poslopja, tako tudi polski poviat od besede vět, viat (kakor cvět in kviat), kar je nekdanj pomenilo to, kar latinski vitulus, sanskritski vatsalas. Pred nekimi leti so pri oranju prišli na četverovoglato zidovje, kar bi spet na Trojo — Tèrno, Quadrato, opominjalo.

Druge postaje ne navaja Antoninov potopis, temoč za Quadrato postavlja Siscia. Sisek je dobil svoje ime po častju boginje Shive s priimenom Čučuka (primeri obilo imen Čuček na Slovenskem) die brustreiche Sisa, Cica, ktera je bila podoba rodivne zemske moči. Sisa je bila boginja setev in silja (seges), zato najdemo pri poznejšem pisatelju Apianu ime tega mesta predstavljeno Segestica, Segeste, ker pri Rimcih je Segetia to službo opravljala, ktero pri Slovencih Sisa. O mestu Siscii bodemo ob svojem času poseben članek

priobčili. — To je pomen starih imenitnih mest in postaj od Ogleja do Siska, ktere zdaj razun Logatca in Siska z obnovljenimi imeni najdemo. Bode nas morebiti kdo vprašal: kako to? Celó psihologiški. Skoro vse imena mest, krajev in rek, ktere v starem Noriku in Panonii nahajamo, se nsjdejo tudi v stari Indii. Vindi iz Azie se preselivši so imena imenitnih svojih mest in krajev prinesli v Evropo, kakor jih prinašajo izseljenci evropski v Ameriko. Te imena so večidel nastale po verozakonskem častju, zato so se obdržale tako dolgo, kakor je vladala stara vera. Ta okolščina nam razlaga živost (vivacitas) starih imen, čez ktero se je že ostroumni Schloetzer čudil. Ko je staro verozakonsko častje padlo, so se začele tudi te imena, iz bogočastja vzete, pozabljati, — al ker so z njimi sveti spomini združeni bili, si je vendar še ljudstvo prizadevalo jih ohraniti in obvarovati in je staro poznamenje nadomestovalo z novejšim. Saj to nas tudi sedajnost uči. Gosp. reihenberški fajmster Centrih so mi pravili, da v endišnji fari je dosti rodovin, ktere se pri hiši velijo Garbus, ali pišejo se v javnih listovinah Omerzu. Ime Garbus je prišlo od besede Garbin, kar pomeni merzel veter *) in se že malokje pozna, v reihenberški okolici pa že celo ne več. Tako se je, ko je staro „Garbin“ ne več občinsko bilo in še samo učenemu poznano, prepisalo v „Omerzu“, da se konči pomen ohrani. Taka se je godila z lastnimi imeni. Kadar so stari pomeni se začeli zgubljavati in pozabljati, so je tisti, kateri o pravilnosti imen bedejajo, predstavili v novejše. To se najde pri vsih narodih. Nihče ne pozna razun izobraženega več nemške besede Ach, kar pomeni vodo, in nobeden rod germanski ne rabi več besede Ach za pomen vode, temoč vsaki Wasser ali pa Watter. Ali v imenu mesta Achen, ktero so Rimljani v Aquae, Aquisgranum polatinčali, še se je ohranila. Da se namesti stare Hemone najde Ljubljana, stare postaje Upelae Vitanje, starega Varuna Vaprja, ves stare Viscelae Volc (Wölz), Nevioduna Dernov, Latovika Hotemež, — to je nekaj več, kakor čisto gol slučaj. Neimenovanemu prijatelju mojih spisov, kateri me po pismu vpraša, zakaj naravnost ne rečem, da so stari Noričani in Panonci bili Indi, ker sam indiški značaj najdem, odgovorim pri tej priložnosti in mu rečem, da so bili, pa ne več čisti, temoč specificirani. Zakaj pa ne več čisti, bodete lahko razumeli. Že učeni jezikoslovec Eichhoff je izustil važno besedo, da se mu dozdeva: slovenske narečja so neposredno iz indiškega jezika se rodile, in ni preveč rekel. Če korenin sanskritskih ne porajtamo, ktere hojo, gibanje, glasenje, govorjenje, svetenje in gorenje izrazujejo, slobodno rečemo, da se 2/3 sanskritskih korenin v slovenščini deloma organiških, deloma neorganiških nahaja. Oblika, ktero slovenski jezik zdaj ima, se je še le v Evropi izobrazila.

Naš prijatelj Caf ima gotov slovník in slovnico, v kateri sanskritu s slovenščino primerja. Bog mu daj takšnega Maecena najti, kakor ga je Vodnik našel! Dobiček za jezikoslovje, starozgodovino in modroslovje jezika bi bil neprecenljiv!

Kratkočasnice.

— Python, slavni govornik iz Pize, je hotel enkrat nepokojno ljudstvo potolažiti in ga pogovoriti: naj bi mirovalo. Ker pa je bil mož nenavadno debel in tolst, se začne ljudstvo, ko ga zagleda, na glas krohotati. Python, ki je koj vedil, zakaj se smeja, začne govor svoj takole: „Vi se smejate čez mojo debelost; moja žena je pa še bolj debela kakor sem jez; vendar imava, dokler sva mirna, v eni sami izbi prostora dovolj; kakor

*) Glej: Murkov besednik pod besedo „Garbin“.

hitro pa se skregava, nama je cela hiša premajhna". To je ljudstvu tako dopadlo, da je njegove opomine rado dalje poslušalo in se potem tudi pomirilo.

— Zakaj imajo svečarji leva za svoje znamenje? Zato, ker svečar kakor lev ne more slišati petelina peti. Zakaj kakor hitro petelin zapoje, se dan zaznava, po dnevi pa ni treba — sveč.

— Reka Manzanares pri Madridu na Španjskem se poleti vselej popolnoma posuši. Enega dne gré neki Francoz čez ta most, ki je bil posebno lepo izdelan, in ker celó nič vode ne vidi pod mostom, reče Španjcu: „Prodajte raji svoj most in kupite si vode za svojo reko“.

Novičar iz austrijskih krajev.

Iz Tersta 6. * okt. Naši nogradi so sopet letos v žalostnem stanu. Vse grozdje, vse je pognijilo; bendime toraj letos nimamo; pri vsem tem pa se nadjamo, da bode vendar bolezen sčasoma pojenjala in terta zopet lepi grojzd rodila, ker že letos se vidi na njej, da je bolezen ni celo tako zdelala kakor je bilo lansko leto. Vsakesortne skušnje za obvarovanje bolezniso se tudi tukaj delale. Veliko jih je pokladalo terte na zemljo in jih obrezovalo in sploh se terdi, da takih tert se bolezen ne loti tako hudo. Drugi so tertno deblo dobro ribali in sam sem vidil v necem velicem nogradu, v katerem je le na tistih tertah nekoliko grozdja dozorelo, ki so bile obrubane; vse drugo je pokončala bolezen popolnoma. Ne bolehajo pa le terte, ampak tudi drugo sadje. Vse sadje je močno červivo, tudi v turšičnih strokih se červi pogostoma najdejo. Ker nas je terla silna suša, se tudi drugi pridelki niso obnesli in letina je pri nas prav slaba. Ako bi si prebivavci naše okolice ne zaslužili mnogo v Terstu, bi bila zima za nje strašna, ker nimajo ne živeža, ne denarjev.

Iz Kranja. V—. Dvakrat že so se nove kranjske orglje v „Novicah“ oglasile; al ti glasovi niso bili v vsem v soglasji z resnico. Prisiljeni smo tedaj se očitno oglasiti in reči: Res je, da so v kranjski farni cerkvi nove krasne orglje v gotiški obliki, ktere je mojster P. Rojc iz Podbrezjij izdelal in postavil, in natanjčni popis orgelj in očitno spričevanje umetnosti orgljodelca se bota od dotične strani po „Novicah“ razglasila — kadar bo delo storjeno. Ker je bilo pa treba orglje še malati in zlatiti, in je bilo treba skoraj celi kor prenarediti, in se je med tim veliko razbijalo in marsikaj potreslo, tedaj nekatere pisali še napčno pojó in treba je soglasje popolnoma ubrati, da bo delo lepo končano in mojstru resnično v čast. — Nismo toraj molčali, kakor da bi v Kranji manjkalo moža, ki bi hotel v roko vzeti pero, ali da bi bili zaspanci, temuč molčali smo, ker smo navajeni še le govoriti in delo hvaliti, kadar je popolnoma storjeno!

Novičar iz mnogih krajev.

Tudi na Horvaškem in Slavonskem bojo okrajne oblastnije po novi vredbi 30. dan t. m. svoje opravila započele, na Erdeljskem pa 30. listopada. — Dolžne pisma (obligacije) za poslednje posojilo se bodo, kakor se sliši, 16. dan t. m. izdajati začele. — Za gotovo se govori, da se bo pri vsih telegrafih dvojna struna (dvojni drat) napravila. — Na Dunaji se je kolera začela, in sicer v nekterih predmestjih, pa dosihmal ne tako hudo, kakor se je prvi hrup zagnal. Čeravno se kolera ne zmeni za nobeno vreme, je vendar, ker je hči vročih dežel, vselej poleti huji, kakor v bolj merzlih letinah; potem takem smemo upati, da ne bo

presilne moči zadobila. — Na Laškem (v Lombardii) je poslednji čas tako neprenehoma deževalo, da kmetovavci ne morejo žita suhega spraviti; akademija učenih mož v Milani je tedaj razpisala 1000 lir v darilo tistemu, ki razodene naj bolji pripomoček: kako v mokrem požeto žito posušiti. (Naši kozolci bi jim pač veliko pomagali, ako bi jih imeli). — Vremenski prerok iz Jolsve prerokuje v tem mescu veliko lepih dni; jesenski vetrovi (ekvinokcija) bojo še le prinesli dež, v drugi polovici tega mesca pa veliko megle(?) — V Krimu se do 2. dneva t. m. še niso udarili. Zedinjena armada je spet na drugem mestu, namreč pri Balaklavi, veliko armade in topov za obsedo Sevastopolja brez upora rusovske armade na suho djala; Balaklava je poldrugo miljo od Sevastopolja in je zedinjeni armadi za to važna, ker tu armada z barkami zamore v zavezi biti. Menšikov pa je stal po poslednjih novicah s svojo armado blizo Bakčisaraja, kamor je še vse iz Teodozije, Kerča in Perekopa v Simferopolj potujoče pešce in konjike (unih 15.000, tih 8000) s 30 topovi k sebi poklical. Sliši se, da 29. ali 30. sept. je zedinjena armada začela obsedo Sevastopolja, kterege pad se je tedaj veliko prehitro raznesel po svetu. Od bitve pri Almi se je zdej zvedilo, da je bila silo huda, ker so eden nad družega z bajoneti šli; padlo je po gotovem naznanilu 2128 Angležev, med temi 96 oficirjev, 1400 Francozov, 4400 pa Rusov. Važna novica je, da je 28. sept. višji poveljnik francoske armade maršal St. Arnaud za kolero umerl; namesti njega je berž general Canrobert prevzel višje poveljništvo. Ko se je na Dunaji zvedilo, da je zedinjena armada tak srečno začela vojsko v Krimu, je ukazal presv. cesar Franc-Jozef poročniku austrijske vlade v Parizu: naj razodene cesarju Napoleonu v njegovem imenu serčno veselje nad tem srečnim početkom. „Terž. čas.“ se piše zavolj tega iz Dunaja, da to vošilo ni ondašnjim rusovskim diplomatom nič po volji, in da je Goršakov iznova cara Nikolaja prosil, naj mu dovoli od Dunaja začasno slovó vzeti. Da je car na veliko vojsko pripravljen, se vidi iz tega, da zmiraj več armade proti Varšavi, proti austrijski meji in v Krim maršira; tudi je vojskovodju Goršakovu ukazano, da ne smé pripustiti, da bi turška armada namerjala rusovsko v Besarabii napasti in zatega voljo čez reko Seret iti; ako se tedaj Omer-paša približa Seretu, bo tukaj pred ko ne rusovska armada napadla turško. Sliši se, da austrijske armade poveljnik fzm. Hess ne bo prišel tako kmalu na Dunaj nazaj, kakor se je izperva mislilo. — 30. sept. je bila pri Spužu huda bitka med Turki in Černogorci; gotovega se pa še nič ne vé. — Na Španjskem zmiraj bolj vrè; pravijo, da se kraljica hoče odpovedati vladarstvu in hčeri svoji izročiti vlado; ministri jo pogovarjajo, naj ne stori tega, ker potem bojo še večje homatije. Pogostoma se čujejo glasi po ljudovladi in Esparterova veljava, ker stoji med kraljico in progresisti, je jela zlo pešati.

Stan kursa na Dunaji 9. oktobra 1854.

Obligacije	5 %	85 1/4 fl.	Esterhaz. srečke po 40 fl.	85 3/4 fl.
državnega	4 1/2 %	74 1/4 "	Windišgrac. " " 20 "	29 3/8 "
dolga	4 %	65 1/4 "	Waldstein. " " 20 "	29 "
	3 %	51 "	Keglevičeve " " 10 "	10 1/8 "
	2 1/2 %	42 "	Cesarski cekini.	5 fl. 31
Oblig. 5% od leta 1851 B		95 1/2 "	Napoleonдор (20 frankov)	9 fl. 12
Oblig. zemljiš. odkupa 5%		75 "	Suverendor	16 fl. 10
Zajemi od leta 1834		224 "	Pruski Fridrihsdor	9 fl. 43
" " 1839		134 1/2 "	Nadavk (agio) srebra:	
" " 1854		97 1/2 "	na 100 fl.	18 3/4 fl.

Loterijske srečke:

V Terstu 7. oktobra 1854: 24. 74. 27. 84. 42.
Prihodnje srečkanje v Terstu bo 18. oktobra.